

**Diana Ivanova**<sup>1</sup>

Univerzita sv. Klimenta Ochridského v Sofii, Fakulta slovanských filológií  
<https://orcid.org/0000-0003-0605-8484>

## SÚD ROZHODOL TAKTO... (PROBLÉMY A PREKÁŽKY PRI PREKLADĚ PRÁVNÝCH TEXTOV)

V tomto príspevku venujeme výskumnú pozornosť prekážkam a problémom, ktoré prekladateľovi spôsobuje preklad právnych textov. Snažíme sa vymedziť špecifiká tohto typu prekladu z viacerých aspektov a na rôznych úrovniach a zistiť, prečo vyzerá byť tak náročný, ale aj neatraktívny pre viacerých prekladateľov. Vychádzame pritom z predchádzajúcich štúdií v pomerne novej výskumnej oblasti právnej lingvistiky, ako aj z vlastných prekladateľských skúseností a zozbieraného empirického materiálu. V našom príspevku je empirický materiál excerptovaný z rozsudkov o rozvode manželstva. Okrem vlastnej praxe vzbudil náš záujem o túto problematiku aj nedostatok komparatívnych prác z oblasti právneho slovensko-bulharského či bulharsko-slovenského prekladu.

**Kľúčové slová:** preklad, právne texty, právny jazyk, slovenský jazyk, bulharský jazyk

**Úvod.** Téma tohto príspevku nevznikla náhodou. Jej výber vyvolali viaceré faktory, z ktorých bol najpodstatnejší jeden – častejšie prípady prekladu právnych textov, ktorým sme sa v ostatných rokoch venovali. Práca na týchto prekladoch odhalila, aký zaujímavý je svet právnej lingvistiky a aký veľký je výskumný potenciál v oblasti právnej translatológie.

Cieľom tohto príspevku je vymedziť miesto právneho jazyka v rámci národného jazyka, charakterizovať ho ako špecifický odborný jazyk, zdôrazniť funkcie a osobitosti, ktoré ho označujú ako odborný jazyk a súčasne ho odlišujú od ostatných odborných jazykov, čo je vlastne predpokladom výskytu problémov v preklade.

Empirický ilustračný materiál bol excerptovaný zo slovenských a bulharských rozsudkov o rozvode manželstva, kde je slovenčina východiskovým jazykom a bulharčina cieľovým jazykom. Tento typ právnych dokumentov bol

<sup>1</sup> [ivanovadk@abv.bg](mailto:ivanovadk@abv.bg)

preferovaný pre svoju pomernú stručnosť a relevantnosť vzhľadom na obmedzenia rozsahu príspevku.

**1. Aktuálnosť výskumu.** Problematika práva a jazyka sa v Bulharsku stala aktuálnou po roku 1989, keď sa začal búrlivý legislatívny proces priamo závislý od striedania ekonomických systémov a snahy vyhľadať nových politických, ekonomických a vojenských partnerov. Harmonizácia bulharskej legislatívy s právom EÚ sa stala pre prekladateľov výzvou a predpokladom viacerých postrehov a získania skúseností z prekladateľskej/tlmočnickej práce na právnych textoch (Ilieva, 2013, 2014). Pozoruhodným výsledkom bolo usporiadanie troch vedeckých konferencií venovaných právu a jazyku (prvá z r. 2003), príspevky boli zahrnuté do rovnomenných zborníkov (Право и език, 2010). Problematike právneho prekladu v rôznych jazykových mutáciách sa venujú čiastkové komparatívne monografie (Sakareva, 2020), štúdie ako aj dizertačné práce.

Na Slovensku siaha tento záujem do skorších období a je oveľa intenzívnejší. Právnym prekladom sa zaoberajú prekladateľské profily filologických odborov, skutočnosťou sú mnohé štúdie, pokusy o vytvorenie teórie právneho prekladu založenej predovšetkým na nemeckej prekladateľskej tradícii (Ďuricová, 2016; Štefková, 2013). Cenné sú aj bibliografie slovenských prác venovaných právnemu prekladu (Rakšányiová et al., 2015) a série zborníkov venovaných téme odborného, vrátane právneho, prekladu (Od textu k prekladu IX, 2014)<sup>2</sup>.

S veľkým poľutovaním je potrebné konštatovať, že komparatívne štúdie týkajúce sa slovensko-bulharského či bulharsko-slovenského právneho prekladu chýbajú. Príčiny môžeme hľadať v obmedzenejšom objeme podobných textov vyžadujúcich preklad v sledovanej jazykovej mutácii, resp. v menšom počte prekladateľov/tlmočníkov venujúcich sa takýmto prekladom, a z toho vyplývajúceho nedostatočného kvanta empirického materiálu, ktoré by bolo postačujúce na výskum a spoľahlivé závery.

**2. Právo a funkcie práva.** Právo možno chápať trojakým spôsobom, a to ako: 1) sústavu pravidiel a noriem, ktoré upravujú vzájomné vzťahy subjektov (osôb a organizácií) v spoločnosti, 2) subjektívnu možnosť pre osobu konať spôsobom schváleným právnou normou a 3) právny poriadok.

Právo plní informačnú funkciu, ale jeho hlavná funkcia je regulačná:

- ustanovuje všeobecne záväzné abstraktné pravidlá správania sa,
- vytvára právny rámec na ich realizáciu, príp. donútenie,
- reguluje aj konanie štátu a jeho orgánov.

Právo je teda normatívny systém presne ako jazyk. Od tohto spoločného bodu sa môžeme odraziť a hľadať vzájomné súvislosti medzi právom a jazykom.

---

<sup>2</sup> Z dôvodu obmedzeného priestoru nie je prehľad literatúry vyčerpávajúci, uvádzame len niektoré reprezentatívne tituly.

**3. Právny jazyk v systéme národného jazyka.** Jazyk je nástroj a nosný (stavebný) prvok práva: súčasné právo je predovšetkým písomné právo. Toto tvrdenie osvedčuje napríklad vyžadovaná písomná forma, nadobudnutie platnosti a účinnosti právnej normy až po zverejnení v *Zbierke zákonov Slovenskej republiky* či *Държавен вестник на Република България*. Jazyk práva je teda úradný jazyk daného štátu. T. Колев (2010: 181) zdôrazňuje, že jazyk je špecifickým znakom práva, nástrojom, prostredníctvom ktorého právo vzniká, existuje a plní svoje spoločenské určenie.

Jazyk, v ktorom sa vytvára právo, sa v bulharskej právnej vede nazýva *правен език, юридически език, език на закона* (Хрусанов, 2010: 55 – 57; Колев, 2010: 180; Христова, 2010: 246), v slovenskej *zása právny jazyk, jazyk práva, jazyk zákonov* (Škrlantová, 2004: 90; Tóthová, 2010: 2995; Ďuricová, 2016: 11 – 13).

Na vymedzenie obsahu a rozsahu právneho jazyka sa vždy tento konštrukt skúma na pozadí národného (bežného, общоупотребимия) jazyka. Bulharskí ako aj slovenskí právnici či filológovia zdôrazňujú, že nemožno hovoriť o právnom jazyku mimo rámca národného jazyka, nakoľko jazyk práva používa jazykové prostriedky národného (presnejšie spisovného) jazyka, a týmto jazykovým prostriedkom vymedzuje iný ako bežný význam. A. Ďuricová (2016: 9) hovorí o právnom jazyku ako o jednom z mnohých odborných jazykov reprezentovanom preferovanými jazykovými prostriedkami v každej jazykovej rovine. Д. Хрусанов (2010: 59) tiež zdôrazňuje, že je prehnané hovoriť o existencii „nejakého samostatného právneho jazyka“, pričom „skutočným právnym jazykom sú vlastne obsahové pojmy vypracované právnou vedou a justičnou praxou a ich presné používanie.“<sup>3</sup> Aj P. Ташев (2010: 102) súhlasí s názorom, že systém práva je jazykový systém, v ktorom sa však používa nejednotný jazyk: je možné teda odlíšiť normatívny a praktický jazyk a tieto dva jazyky fungujú súběžne.

V. Knapp (1995: 20) uvádza niekoľko variantov právneho jazyka: 1) jazyk právnych predpisov (jazyk zákonný, legislatívny), 2) jazyk súdneho (resp. iného) rozhodovania, 3) jazyk právneho zastupovania. Inde (1995: 8) *zása* poukazuje na právny jazyk ako výskumný objekt jedného odboru právnej vedy.

Slovenská terminológia, ako na to upozorňuje M. Tóthová (2010: 2996), používa aj ďalší termín: *právnický jazyk*, ktorý je často chápaný ako synonymom *právneho jazyka*. Oba termíny je potrebné odlišovať a ich vzájomnému nahradzovaniu sa vyhýbať, nakoľko termín *právny jazyk* sa vzťahuje na jazyk právnych predpisov a aplikovateľného práva, kým termín *právnický jazyk* sa javí synonymom *právnického žargónu/právnického slangu*.

**4. Právny jazyk ako špecifický odborný jazyk.** A. Ďuricová (2016: 13) podotýka, že právny jazyk má osobitné miesto medzi ostatnými odbornými

<sup>3</sup> Ďalej aj nezrozumiteľné a nelogické formulácie, neodôvodnené používanie cudzích slov penikajúcich z iných vedných odborov, pokusy o neologizáciu a pod.

jazykmi, ide teda o jazyk, ktorý nie je medzinárodný, ani univerzálny odborný jazyk, pretože každý jednotlivý štát má svoj vlastný právny systém, a ten sa vytvoril na základe jedinečnej kombinácie historických, politických, kultúrnych národno-psychologických faktorov, má svoje osobitné charakteristiky, ktoré nedokázala vymazať ani povinná harmonizácia s právom EÚ. Regulačná a informatívna funkcia právneho jazyka podmieňuje hlavné požiadavky, ktoré má spĺňať právny jazyk: *presnosť/ясност, точност, jednoznačnosť/однозначност* a *zrozumiteľnosť/разбираемост*. Tieto požiadavky sú premietnuté aj do právnych predpisov, ktoré upravujú proces vytvárania právnych predpisov.

Podľa čl. 9 bulharského zákona o právnych predpisoch (Закон за нормативните актове) a vykonávacieho predpisu (Указ) № 883 „разпоредбите на нормативните актове трябва да се формулират на общоупотребимия български език, кратко, точно и ясно“.

Takéto požiadavky kladú aj ustanovenia čl. 6, ods. 1 až 3 Legislatívnych pravidiel vlády SR, schválené uznesením vlády SR z 25. mája 2010 č. 352, v ktorých zákonodarca okrem iného zdôrazňuje potrebu konzultácií s jazykovedcami: „V záujme jazykovej správnosti si má predkladateľ k *materiálu* vyžiadať z tohto hľadiska vyjadrenie odborných slovakistických jazykovedných pracovísk, najmä Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied.“

Právne normy majú byť všeobecne platné – z uplatnenia tejto požiadavky následne vyplýva abstraktnosť a presnosť právneho jazyka aj záväzný výber jazykových prostriedkov, ktoré abstraktnosť a presnosť zaručujú. Na druhej strane práve uvedené vlastnosti používaných jazykových prostriedkov paradoxne spôsobujú nezrozumiteľnosť právneho jazyka pre laické subjekty práva, za čo je často aj samotnými právnikmi kritizovaný<sup>21</sup>. Právny jazyk sa javí konzervatívny, tradičný a autoritatívny (Ďuricová, 2016: 16), dodali by sme aj neospravedliteľný, nakoľko každý subjekt práva musí dodržiavať ustanovenia zákona bez ohľadu na to, či im rozumie alebo nie (*Ignorantia legis neminem excusat/Neznalosť zákona neospravedľuje/Непознаването на закона не е извинение*).

Situácia sa stáva ešte zložitejšou a zmätočnou, keď sa bádatelia snažia vnútorne diferencovať právny jazyk na nejaké subjazyky. A. Schneiderová (2013: 97) charakterizuje jazyk práva ako subsystém spisovného jazyka, teda subjazyk využívajúci gramatické, syntaktické a lexikálne prostriedky spisovného jazyka podľa vlastných špecifických cieľov. V samotnom subsystéme právneho jazyka sa diferencujú právne subjazyky, teda jazyky jednotlivých právnych odborov. Rôzne druhy právneho jazyka rozlišuje tiež Hrusanov (2010: 55): *правен език на законодателя, правен език на съдията, правен език на адвоката, правен език на чиновника*. E. Abrahamová a O. Škvareninová (2002) hovoria o štylistických variantoch v právnej komunikácii: existuje *jazyk právnych noriem, právnych úkonov, právnej komunikácie, právnej vedy, právnych predpisov*.

**4.1 Lexikálna rovina právneho jazyka.** Práve slovná zásoba právneho jazyka je ten faktor, ktorý odlišuje právny jazyk od ostatných odborných jazykov.

Jazyk práva používa jazykové prostriedky bežného (spisovného) jazyka vo všetkých jazykových rovinách. V právnom jazyku sa však termíny a terminologické spojenia používajú v presne vymedzenom význame, inom ako v bežnom jazyku. Napr. právny pojem последващ (съпруг) na účely zákona o dedičstve (Тълкувателно решение № 1, 1998) má význam „ten, ktorý uzatvoril manželstvo s poručiteľom – vlastníkom po zoštatnení majetku alebo zaradení do JRD či podobne zriadených poľnohospodárskych organizácií“ oproti bežnému významu „ďalší v poradí, ktorý nasleduje po niekom“. Teda vzťah medzi právnym a bežným jazykom je jednostranný – právny jazyk preberá jazykové prostriedky z bežného jazyka, do ktorých vkladá špecifický, presne vymedzený, jednoznačný, jasný význam pre svoje ciele, ale na rozdiel od ostatných odborných jazykov je prienik opačným smerom oveľa zriedkavejší. Spravidla sa právny jazyk vyhýba prevzatým slovám s výnimkou prevzatých termínov z iných vedných odborov a zaužívanej latinskej terminológie, resp. ak sa už presadili v bežnom jazyku alebo neexistuje vhodný ekvivalent.

Právnu terminológiu teda budeme chápať ako odbornú slovnú zásobu práva a právne termíny sú jazykové prostriedky zaručujúce požadovanú presnosť, monosémantickosť, abstraktnosť a stylistickú neutrálnosť právneho jazyka. Právne normy v právnom systéme daného štátu musia pôsobiť jednoznačne – stanovíť konkrétne a presné vymedzené správanie sa pre všetky subjekty práva. Toto je možné len vtedy, keď sú pojmy, ktorým je pravidlo vyjadrené, monosémantické. S jednoznačnosťou priamo súvisí zákaz používania stylisticky zafarbených/expresívnych jazykových prostriedkov.

Veľmi dôležitá je tzv. legálna (zákonná) definícia termínu stanovená v texte právnej normy, ktorá vymedzuje obsah a rozsah konkrétneho termínu. Ako uvádza Ташев (2010: 100), vždy treba dodržiavať zásadu, že v rámci určitého právneho systému má jeden určitý pojem len jeden určitý a zafixovaný význam. Termín pomenúva konkrétny určitý pojem, len jeden jav a, naopak, na pomenovanie určitého javu slúži len jediný termín, ktorý nepotrebuje kontext na pochopenie. Хрусанов (2010: 69 – 70) naopak uvádza, že v rôznych právnych odvetviach často právne pojmy majú rôzny obsah, napr. pojem свързани лица (*spriaznené osoby*) v bulharskej legislatíve je legálne definovaný v 25 zákonoch – každý zákon stanovuje iný rozsah a obsah tohto pojmu, lebo každý zákon ustanovuje špecifické spoločenské vzťahy a vzhľadom na svoje potreby narába s intenzitou a extenziou toho ktorého pojmu, čo sa obyčajne uvádza vetou: *Na účely tohto zákona sa rozumie.../По смисъла на този закон ...*

Negatívny vzťah na jednoznačnosť a zrozumiteľnosť termínov majú systémové vzťahy v lexikálnej rovine (synonymia, antonymia a polysémia). Aj

v jazyku práva sa vyskytujú prípady synonymie (domáci a prevzatý termín, skratky, kompozitá a slovné spojenia (*двубрачен/бизамен съпруг, dedič zo závetu/testamentárny dedič*).

Lexikálna rovina priamo súvisí s platnosťou právnych noriem, teda každá novela daného zákona spôsobuje aj zmeny vo výklade, chápaní právnej terminológie (napr. nový bulharský zákon o verejnom obstarávaní – Закон за обществените поръчки), účinný od 15. 04. 2016, bol do r. 2023 21-krát menený a dopĺňaný a uvedenie všetkých novelizácií *Obchodného zákonníka* (Търговски закон – účinný od 01. 07. 1991) zaberá viac ako polovicu strany. Na Slovensku bol s účinnosťou od 01. 07. 2016 *Občiansky súdny poriadok* nahradený tromi zákonmi (*Civilný sporový poriadok, Civilný mimosporový poriadok a Správny súdny poriadok*), pričom každý zákon používa rôzne právne termíny na pomenovanie rovnakých právnych subjektov či skutočností, napr. účastníkov konania – podrobnejšie príklady u Ďuricovej (2016: 27).

Doslovný alebo nesprávny preklad pri implementácii európskych dokumentov sa tiež môže stať predpokladom na výskyt „nových“ termínov – ako je to v prípade termínu *podvodné konanie* namiesto zaužívaného termínu *podvod* v Európskom zatýkacom preukaze (Ďuricová: 29).

Právny jazyk preberá pojmy a termíny z iných vedeckých odborov a cudzích jazykov (napr. z rímskeho práva, európskeho a medzinárodného práva), judikatúry, rôznych právnych techník, právnej informatiky. Právne texty obsahujú často nielen terminológiu, ale aj celé texty (napr. technická špecifikácia strojov v zmluve, znalecké posudky súdnych znalcov, lekárske správy v súdnych spisoch a pod.), ako aj ďalšie právne texty (napríklad pri odkazovaní na určité právne normy v rozsudku o rozvode manželstva: „Podľa § 23 zákona o rodine č. 36/05 Z. z. súd môže manželstvo na návrh niektorého z manželov rozviesť, ak sú vzťahy medzi manželmi tak vážne narušené a trvalo rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj účel a od manželov nemožno očakávať obnovenie manželského spoluzitia.“

**4.2 Morfosyntaktická rovina.** Právny jazyk používa morfológické a syntaktické prostriedky spisovného jazyka. Napr. dominuje výskyt substantív (preferovaný mužský rod bez ohľadu na prirodzený rod), pasívne konštrukcie. Používa sa 3. osoba (za účelom dosiahnutia objektivity a všeobecnej platnosti), indikatív, prítomnosť, pasívne aj infinitívne konštrukcie (v bulharčine да-конструкции). V bulharskom jazyku je časté používanie konštrukcií s nezhodným prívlastkom či s reťazovými nezhodnými prívlastkami oproti genitívnym konštrukciám v slovenčine.

**4.3 Textová rovina.** V textovej rovine sa prihliada na koherenciu a kohéziu (logické súvislosti a ich implicitné a explicitné jazykové vyjadrenie, logická postupnosť jednotlivých kapitol, oddielov, článkov, odsekov, paragrafov a pod.)

**5. Rozsudok o rozvode manželstva/Решение за развод.** Preklad právnych textov si od prekladateľa/tlmočníka vyžaduje dve základné kompetencie – jazykovú a právnu. Úspešný právny preklad priamo súvisí s výbornou znalosťou východiskového a cieľového právneho systému, predpokladov ich vytvorenia, kultúrneho a historického kontextu. Pri preklade právnych textov prebieha transformácia terminologického systému práva jedného štátu do terminologického systému práva iného štátu, teda prebieha prechod od jedného právneho prostredia do ďalšieho (Škrlantová, 2004: 92).

Prekladatelia musia interpretovať prekladaný text a súčasne vybrať najvhodnejší prekladateľský prístup/techniku. Presne pri tomto druhu prekladu by nevhodný či nesprávny výber termínov mohol úplne zmeniť zmysel právneho textu, jeho účinok pri uplatnení v praxi a napokon aj poškodiť.

Rozsudok o rozvode manželstva je rozhodnutie justičného orgánu (súdu), ktoré má predovšetkým informačnú funkciu – informuje, ako sa zmenil osobný stav účastníkov konania.

**5.1 Forma a obsah.** V oboch právnych systémoch je forma a obsah rozsudku legislatívne stanovená (§ 200 - § 202 Civilného sporového poriadku, § 163 Trestného poriadku; чл. 236 от ГПК).

Na makrotextovej úrovni z porovnania vyplývajú určité formálne aj obsahové rozdiely medzi slovenským a bulharským právnym dokumentom. V ďalšej tabuľke uvádzame štruktúru oboch dokumentov (v ľavom stĺpci je slovenský dokument, v pravom bulharský).

Rozsudok o rozvode manželstva	Решение
1. Názov súdneho dokumentu 2. Rozhodujúci orgán 3. Predmet konania 4. Účastníci konania (mená, osobné údaje) 5. Výroková časť 6. Odôvodnenie – odkaz na relevantné právne normy (za určitých podmienok v tejto časti súd môže uviesť iba predmet konania a ustanovenia zákona, podľa ktorých rozhodol) 7. Trovy konania 8. Priezvisko manželky 9. Poučenie 10. Rozhodujúci orgán, sudca (podpis a pečiatka) Príp. Za správnosť vyhotovenia	0. Názov súdneho dokumentu 1. Relevantné právne normy 2. Rozhodujúci orgán 3. Dátum 4. Predseda, súdny sekretár 5. Občianskoprávne konanie č. 6. Skutkový stav 7. Odôvodnenie 8. Výroková časť 9. Trovy konania 10. Priezvisko manželky 11. Poučenie o odvolaní 12. Sudca (podpis a pečiatka)

**Tabuľka 1.** Formálne a obsahové rozdiely medzi slovenským a bulharským právnym dokumentom



Z uvedenej tabuľky vyplýva, že slovenský text rozsudku je prehľadnejšie členený na jednotlivé časti (zvýrazňované sú aj tučným písmom). V bulharskom texte nie sú jednotlivé časti zvýrazňované, iba niektoré podstatné informácie (dátum, číslo konania, jednotlivé rozhodnutia v rámci výrokovovej časti).

**5.2 Problémy prekladu v lexikálnej rovine.** Preklad rozsudku o rozvode manželstva naráža v lexikálnej rovine na problémy v rôznych častiach dokumentu.

a) *preklad zaužívaných formulácií:*

- úvodná formulácia: *V mene Slovenskej republiky/В името на народа.* Zistili sme rozdiel v názve suveréna, v mene ktorého súd rozhoduje, formulácia je len sčasti podobná.

- formulácie typické pre všetky druhy konania: *v právnej veci (navrhovateľky) : по дело, образувано от (ищцата).* Slovenská formulácia sa nedá doslovne preložiť do bulharčiny, nakoľko preklad by bol nezmyselný, preto odporúčame použiť formuláciu zaužívanú v bulharských rozsudkoch „по дело...“.

- formulácie typické pri rozvodovom konaní: *manželstvo je hlboko a trvalo rozvrátené/дълбоко и непоправимо разстройство на брачните отношения/бракет е дълбоко и непоправимо разстроен; rozvod manželstva/ прекратяване на брака с развод; maloleté deti zveruje do výchovy a starostlivosti matky/предоставя упражняването на родителските права по отношение на малолетните деца на майката.*

Analytický charakter bulharčiny je dôvodom, prečo v bulharskom texte prevládajú syntagmy s nezhodným prívlastkom a hromadia sa predložky. Aj v tomto prípade odporúčame pri preklade používať zaužívané právne formulácie pri charakterizovaní manželstva namiesto doslovného prekladu, ktorý by právnikom znel neobyčajne a zvláštne. Dimenzie pojmov (teda rozsah a obsah) sú totožné, a preto funkčné ekvivalenty sú najlepším translatologickým riešením.

b) *hľadanie (funkčnej) ekvivalencie na úrovni termínov:*

- rozdiel v extenzii/intenzii termínov vyvoláva prekladové problémy ako napríklad v nasledujúcich prípadoch: *rozsudok* má v slovenčine širšiu extenziu: *присъда* (v trestnom konaní) či *решение* (v občianskoprávnom konaní); *maloletá* v slovenčine je osoba, ktorá nemá dovŕšených 18 rokov (synonymum *nepľnoletý*), v bulharčine *maloletá* (малолетен) je osoba, ktorá nemá dovŕšených 14 rokov, osoba vo veku 14 až 18 rokov je *nepľnoletá* (непълнолетен) – tieto pojmy sa nesmú použiť v synonymickom vzťahu. Prekladateľ musí zistiť vek danej osoby a podľa neho použiť vhodný termín.

- preklad názvov justičných orgánov: *Okresný súd v Žiline* – okresný súd sa dá preložiť ako *окръжен alebo районен съд*. V Bulharsku je *районен съд* súdom prvého stupňa, kým *окръжен съд* je súdom prvého stupňa, ale môže byť aj druhého či tretieho stupňa. *Районен съд* rozhoduje spory a iné právne veci v občianskom a trestnom procese (rodinné a pracovné spory, adopcia a výživné,



obchodné spory, pri ktorých hmotný záujem nepresahuje 10 000 leva a i). Na Slovensku sú okresné sudy súdmi prvého stupňa, kým krajské sudy sú súdmi druhého stupňa a rozhodujú vo veciach, v ktorých rozhodovali v prvom stupni okresné sudy. Po tomto zistení obsahu predmetného pojmu sa ako adekvátny javí preklad районен съд.

- preklad názvov zamestnancov justičných orgánov: *samosudca/samosudkyňa* : председател на състава/едночленен състав. V bulharskom práve sa uvedený zamestnanec nedá vyjadriť jednoslovným termínom – terminologickým ekvivalentom je viacсловнe pomenovanie. Aj v prípade, že rozsudok vydala samosudkyňa, v bulharskom texte aj v preklade do bulharčiny sa má použiť tvar maskulína, nakoľko tvar feminína sa považuje za štylisticky príznakový.

- preklad názvov účastníkov konania: účastníci konania/účastníci : страните, *navrhovateľ/navrhovateľka* : ищец/ищца, съпругът/съпругата, мъжът/жената, майката/бащата, молителите, *odporca/odporkyňa* : ответник/ответница, ответната страна, съпругът/съпругата, мъжът/жената, бащата/майката, молителите, *právny zástupca/právna zástupkyňa* : пълномощник, адвокат.

Zistili sme, že v bulharskom texte rozsudku je prípustné okrem termínov, ktoré presne stanovujú stav daného účastníka konania (navrhovateľ, odporca, právny zástupca, teda ten, ktorý podal návrh na rozvod; ten proti ktorému bol návrh podaný alebo ten, kto zastupuje pred súdom), používať aj termíny, ktoré ukazujú na manželský stav či dokonca na pohlavie účastníka konania. V zmysle právneho zástupcu sa používajú aj termíny *splnomocnenec, advokát* opäť len v mužskom rode.

- preklad právnych dokumentov súvisiacich s týmto konaním: *návrh/návrh na rozvod* : иск, брачен иск, искова молба, молба. Bulharský rozsudok aj v tomto prípade umožňuje synonymické použitie aspoň 4 termínov pre jeden slovenský náprotivok.

- skratky – tie skutočne sťažujú prácu prekladateľa, ktorý musí vyhľadať ich presný neskrátený zdroj, nakoľko doslovný prepis neposkytne bulharskému čitateľovi žiadnu zmysluplnú informáciu: 1) právne normy a ich časti: *O. s.p.*, zák. o rodine (v tom istom rozsudku sa jedna právna norma uvádza bez skratky, napr. zákon o rodine, a ďalšia skratkou), Z. z., §, ods.: СК, ГПК, 2) ďalšie pojmy: СИО (Семейното жилище е тристаен апартамент, придобит в СИО), МРЗ (Обичайните нужди на 7 годишно дете се покриват със сума значително по-ниска от МРЗ), МП, СП (Чрез МП е изпратена СП до ответника), чл., ал.

- preklad poplatkov: *trovy konania* : съдебни разноски.

Kým v slovenskom práve sa v zmysle súdnych nákladov používa osobitný termín *trovy*, v bulharskom práve je to všeobecne používané substantívum разноски s prívlastkom съдебни, ktorý zužuje extenziu termínu.

### 5.3 Problémy v morfosyntaktickej rovine:

a) rodovo odlišné formy podľa prirodzeného rodu sa vyskytujú pri vymedzení účastníkov konania (v slovenčine tiež v prípade súdnych zamestnancov a právnych zástupcov), v ostatných prípadoch sa používa tvar maskulina: „*Navrhovateľka sa návrhom ... domáhala rozvodu manželstva...*“; „*Odporca* s návrhom na rozvod manželstva súhlasil.“; „*Okresný súd v Žiline v konaní pred sudkyňou...*“ : „ ... ищцата е внесла държавна такса ...“; „Няма надлежно искане от ответницата относно фамилното и име, нито от ищеца за присъждане на разноски ...“.

b) syntagma so zhodným či nezhodným prívlastkom: *Okresný súd v Žiline : Софийският районен съд*, Районен съд - Велико Търново aj *Великотърновски районен съд*, Районен съд – МалкоТърново aj *Малкотърновският районен съд* (v texte sa používajú ako synonymá). V bulharskom rozsudku sa vyskytuje v synonymickej aplikácii variant so zhodným aj s nezhodným prívlastkom. Preferovanie toho-ktorého variantu vyzerá podmienené jedine vlastným zvážením sudcu.

c) používanie odkazových slov, a to najmä v bulharskom texte: „доходите на съпругата надвишават тези на мъжа й“; „Бракът следва да се прекрати по вина на съпругата поради гореизложеното.“; „Семейното жилище следва да се предостави за ползване на детето майката, а последната да заплаща на ищеца наем ...“; „ ... на майката да бъде определен режим на лични отношения с децата, който тя е посочила в исковата молба и същата да бъде осъдена да заплаща издръжка за децата ...“. V slovenskom texte sa vyskytol jeden príklad: „... proti odporcovi XY, napr. ..., bytom **tamtiež**...“

Vzhľadom na požiadavku presnosti a jednoznačnosti sa v slovenskom práve odporúča vyhýbanie sa odkazovým slovám. Bulharské právne predpisy ich presne naopak dôsledne používajú, nakoľko sa ich pomocou dosahuje požadovaná presnosť a jednoznačnosť textu. Najmä v prípade, keď sa v susednej pozícii v súvetí vyskytujú slová rovnakého rodu, je riziko nesprávneho pochopenia zmyslu textu veľké. Odkazové slová plnia úlohu identifikátorov zmyslu.

**Záver.** Stručný prehľad teoretickej literatúry ešte raz dokazuje, že aktuálna problematika právneho jazyka ešte stále nenašla jednotné chápanie ani v Bulharsku, ani na Slovensku. Nepodarilo sa zatiaľ sformulovať všeobecne akceptovateľnú definíciu právneho jazyka či jednoznačné určenie jeho dimenzií (rozsahu a obsahu, rozvrstvenia do viacerých subjazykov, miesta v rámci národného jazyka – či teda ide o zvláštny subsystem, subjazyk, sociolekt, odborný slang/jazyk a pod.).

Požiadavky na špecifické vlastnosti jazyka práva vyvolávajú aj neočakávaný nežiaduci účinok – presnosť, jednoznačnosť, zrozumiteľnosť jazykových prostriedkov právneho jazyka spôsobujú nezrozumiteľnosť právnych textov pre laické osoby.

Právny jazyk a právne texty vyvolávajú viaceré problémy aj pre právnikov – napríklad iný obsah, ktorý sa pripisuje právnomu termínu v rôznych právnych predpisoch.

Preklad právnych textov je veľmi náročný. Nakoľko sa robí transformácia textu z jedného do ďalšieho jazyka, ako aj z právneho systému do ďalšieho, prekladateľ musí výborne ovládať obidva jazyky a výborne poznať obidva právne systémy. Jazykové či právne znalosti samy o sebe nestačia, je potrebná ich dokonalá súčinnosť.

Aj pomerne krátky text ako rozsudok o rozvode manželstva je dôkazom toho, že právny preklad naráža na prekážky v každej jazykovej rovine. Ani skutočnosť, že ide o slovanské jazyky alebo o krajiny s harmonizovanou legislatívou v rámci EÚ, neznamená, že jazykové a mimojazykové faktory budú utlmené a neovplyvnia preklad.

Náš teoretický prehľad nevyčerpáva zložitú a rozsiahlu problematiku právneho prekladateľstva. Jazykovedci sú veľkými dlhníkmi komparatívnej slovensko-bulharskej a bulharsko-slovenskej právnej translológie, v rámci ktorej sa práca ani nezačala. S týmto príspevkom sme skúsili urobiť aspoň prvý krok.

## Literatúra

- Abrahamová, E., Škvareninová, O. (2002). *Kapitoly zo štylistiky a rétoriky pre právnikov*. Právnická fakulta UK, Bratislava.
- Ďuricová, A. (2005). Európska únia a spôsob komunikácie medzi justičnými orgánmi. V A. Ďuricová (Ed.), *Odborná komunikácia v zjednotenej Európe IV* (str. 23 – 31). Jednota tlumočníkov a prekladateľů, Praha.
- Ďuricová, A. (2016). *Preklad právnych textov. Teória, prax, konvencie, normy*. Vydavateľstvo UM v Banskej Bystrici.
- Knapp, V. (1995). *Teórie práva*. Praha, Academia.
- Od textu k prekladu IX (2014). Ďuricová, A. (Ed.), *Od textu k prekladu VIII*. Jednota tlumočníkov a prekladateľů, Praha.
- Rakšányiová, J. et al. (2015). *Bibliografia odbornej literatúry k prekladu právnych textov*. Univerzita Komenského v Bratislave.
- Sakareva, I. (2020). *Equivalence Issues in Translating Bulgarian Legal Documents into English (title deeds, powers of attorney and declarations)*. University Press South-West University "Neofit Rilski".
- Schneiderová, A. (2013). Klasifikácia právnych textov a problematika ich prekladu. V A. Ďuricová (Ed.), *Od textu k prekladu VIII* (str. 96 – 110). Jednota tlumočníkov a prekladateľů, Praha.
- Škrlantová, M. (2004). Legislatívne texty a prístupy k ich prekladu. V A. Ďuricová (Ed.), *Odborná komunikácia v zjednotenej Európe* (str. 90 – 93). Jednota tlumočníkov a prekladateľů, Praha.

- Štefková, M. (2013). *Právny text v preklade*. Iura Edition.
- Tomašíková, S. (2018). *Preklad odborného textu z oblasti práva*. Prešovská univerzita v Prešove.
- Tóthová, M. (2010). Interpretácia práva a právny jazyk. *Dny práva*, 1, 2994 – 3004. [https://www.law.muni.cz/sborniky/dny\\_prava\\_2010/files/prispevky/obsah.pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/obsah.pdf)
- Христова, Х. (2010). Юридически език и езиково тълкуване. В Д. Хрусанов и Т. Шопов (съст.), *Право и език* (стр. 245 – 256). УИ „Св. Климент Охридски“.
- [Hristova, H. (2010). YUridicheski ezik i ezikovo talkuvane. V D. Hrusanov i T. SHopov (sast.), *Pravo i ezik* (str. 245 – 256). UI „Sv. Kliment Ohridski“]
- Хрусанов, Д. (2010). Нормативни изисквания към правния език. В Д. Хрусанов и Т. Шопов (съст.), *Право и език* (стр. 55 – 59). УИ „Св. Климент Охридски“.
- [Hrusanov, D. (2010). Normativni iziskvaniya kam pravniya ezik. V D. Hrusanov i T. SHopov (sast.), *Pravo i ezik* (str. 55 – 59). UI „Sv. Kliment Ohridski“]
- Илиева, Л. (2013). Преводачът и Темида. Функционална характеристика на съдебния превод. Сиела.
- [Ilieva, L. (2013). *Prevodachat i Temida. Funktsionalna harakteristika na sadebniya prevod*. Siela]
- Илиева, Л. (2014). Проблеми на юридическия превод (на основата на превода на испански език на българския Наказателно-процесуален кодекс). Сиела.
- [Ilieva, L. (2014). *Problemi na yuridicheskiya prevod (na osnovata na prevoda na ispanski ezik na balgarskiya Nakazatelno-protsesualen kodeks)*. Siela]
- Колев, Т. (2010). Право и език. В Д. Хрусанов и Т. Шопов (съст.), *Право и език* (стр. 179 – 183). УИ „Св. Климент Охридски“.
- [Kolev, T. (2010). Pravo i ezik. V D. Hrusanov i T. SHopov (sast.), *Pravo i ezik* (str. 179 – 183). UI „Sv. Kliment Ohridski“]
- Право и език (2010). Хрусанов и Т. Шопов (съст.), *Право и език*. УИ „Св. Климент Охридски“.
- [*Pravo i ezik* (2010). Hrusanov i T. SHopov (sast.), Pravo i ezik. UI „Sv. Kliment Ohridski“]
- Ташев, Р. (2010). За системата на правото и ролята на правните понятия в нея. В Д. Хрусанов и Т. Шопов (съст.), *Право и език* (стр. 93 – 103). УИ „Св. Климент Охридски“.
- [Tashev, R. (2010). Za sistemata na pravoto i rolyata na pravnite ponyatiya v neya. V D. Hrusanov i T. SHopov (sast.), *Pravo i ezik* (str. 93 – 103). UI „Sv. Kliment Ohridski“]

## Прамене

- Граждански процесуален кодекс. [*Grazhdanski protsesualen kodeks*] Online pristup: 10.08.2023: <https://www.justice.government.bg/home/normdoc/2135558368>
- Закон за нормативните актове. [*Zakon za normativnite aktove*] Online pristup: 09.08.2023: <https://justice.government.bg/home/normdoc/2127837184>
- Закон за съдебната власт. [*Zakon za sadebnata vlast*] Online pristup: 09.08.2023: <https://www.justice.government.bg/home/normdoc/2135560660>
- Legislativne pravidla vlady SR schvalene uzneseim vlady SR z 25. maja 2010 č. 352. Online pristup: 09.08.2023: <https://viaiuris.sk/wp-content/uploads/2017/10/legislativne-pravidla-vlady-slovenskej-republiky.pdf>
- Trestny poriadok*. Online pristup: 10.08.2023: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-301>
- Zakon o sudoch*. Online pristup: 10.08.2023: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2004/757/>
- Тълкувателно решение № 1 ОТ 04.11.1998 г. по гр. д. № 1/1998 г., ОСГК. Бюлетин съдебна практика на Върховния касационен съд, 5-6 (23), 1998 г.
- [*Talkuvatelno reshenie* № 1 ОТ 04.11.1998 г. по гр. д. № 1/1998 г., ОСГК. Бюлетин sadebna praktika na Varhovniya kasatsionen sad, 5-6 (23), 1998 g]

Дијана Иванова

### СУД ЈЕ ДОНЕО СЛЕДЕЌУ ПРЕСУДУ... (ПРОБЛЕМИ И ПРЕПРЕКЕ У ПРЕВОДУ ПРАВНИХ ТЕКТОВА)

Резиме

На примерима пресуда о разводу брака бугарског и словачког суда истражују се проблеми и препреке с којима се сусреће преводац/тумач правних текстова у језичкој комбинацији словачки-бугарски. Издвајају се оне особине и специфично место правног језика/језика права у оквиру народног језика које представљају основни узрок преводачких тешкоћа у процесу преноса језичких и ванјезичких информација из једног правног система у други. У погледу структуре, запажања су заснована на појединачним језичким нивоима, где се идентификују проблематична подручја и предлажу решења за превод. Због потпуног недостатка компаративних преводачких студија из области бугарског и словачког права, ова студија нуди резултате добијене из практичног преводачког искуства аутора.

**Кључне речи:** превод, правни текст, правни језик, словачки језик, бугарски језик

**Diana Ivanova**

**THE COURT DECIDED AS FOLLOWS...  
(PROBLEMS AND OBSTACLES IN THE TRANSLATION OF LEGAL TEXTS)**

Summary

The problems and difficulties that the translator of legal texts encounters in the Slovakian–Bulgarian language version are studied on the basis of material from adjudications on the dissolution of marriage issued by Bulgarian and Slovakian courts. The characteristics and the specific position of the legal language/the language of law within the national language which are the main cause of the translator’s woes in rendering the linguistic and extralinguistic information from one legal system into another have been sought out. In structural terms, the observations follow individual linguistic levels where the problematic areas are identified, and translation solutions are suggested. In view of the fact that contrastive translational studies from the field of Bulgarian and Slovakian law are missing completely, the present study offers results excerpted from the author’s practical translator experience.

**Keywords:** translation, legal texts, legal language, Slovak language, Bulgarian language